

Charles Dickens

Visat núm. 17

(abril 2014)

per Marcel Ortín

Charles Dickens, considerat el més gran novel·lista victorià, va publicar les seves obres entre els anys 1836 (*Sketches by Boz*) i 1870 (*The Mystery of Edwin Drood*, inacabada). Les primeres traduccions franceses van aparèixer tot seguit; les espanyoles, fetes generalment des del francès, a partir del 1847. Barcelona, capital de l'edició en espanyol, va contribuir a la seva difusió amb traduccions de sis novel·les extenses.

La recepció catalana de Dickens

Les primeres traduccions a Catalunya es van publicar en el fulletó del *Diario de Barcelona* entre els anys 1857 i 1873, i després, fins al 1885, van anar sortint en les publicacions selectes de La Hormiga de Oro, la casa Doménech i la notable «Biblioteca Arte y Letras», dirigida per Josep Yxart. Els lectors catalans van conèixer les obres de Dickens per aquesta via, indirecta —del francès— o doblement indirecta —de l'espanyol des del francès—, però habitual en la recepció de les altres literatures foranes durant el segle XIX. Les primeres traduccions al català no van arribar fins a l'última dècada del segle, fetes també des del francès: *Lo magatzem d'antiquetats* (1892) i *Los temps difícils* (1894), totes dues de Pere Aldavert Martorell, serialitzades dins el fulletó de *La Renaixença*. El mitjà de publicació i el fet que la primera no passés de ser una traducció-resum n'indiquen l'orientació popularista. La tendència es va mantenir encara en dues publicacions posteriors: *Cuentos de Nadal*, traducció anònima del *Cant de Nadal en prosa* i de *La batalla de la vida* en versió molt abreujada, en el fulletó de *La Veu de Catalunya* (1900), i «Horaci Sparkins» (de Josep M. Ballester, 1909), en un volum de «mestres contistes» dins la «Biblioteca De Tots Colors».

La percepció de Dickens com a autor bàsicament popular va anar quedant enrere a partir de la segona dècada del segle XX. En un pròleg extens a la seva traducció de *Càntic de Nadal* («Biblioteca d'El Poble Català», 1910), Ferran Girbal Jaume reclamava el coneixement complet del novel·lista anglès, mestre de la ficció autobiogràfica i de la sàtira social. En un altre pròleg a la mateixa obra, ara traduïda per Josep Carner amb el títol *Una cançó nadalenca* («Biblioteca Literària», 1918), el traductor seguia Chesterton en la reivindicació dels valors de fantasia humorística i invenció ideal —en la tradició del *romance*— d'una novel·la que devia la seva transcendència al fet de ser sobretot «un cant i una rondalla». Des de l'adolescència, Carner havia tingut Dickens entre els seus autors preferits, al principi com a contramodel de la narrativa naturalista i simbolista. L'interès, mantingut sempre, el va portar a traduir-ne per a la «Biblioteca A tot vent» tres de les novel·les majors: *Pickwick* (1931), *Les grans esperances de Pip* (1934) i *David Copperfield* (enllestida el 1930 però inèdita fins al 1964). En un moment en què encara era viu el debat sobre el paper de la novel·la dins la literatura catalana, aquestes traduccions venien a donar exemple d'aquell realisme d'observació simpatètica i intenció ideal —«èpic», superador de la limitació a una objectivitat que podia ser depriment— que havien reclamat per al gènere Carner mateix i Carles Riba.

Les traduccions dels anys vint i trenta van beneficiar-se de la progressiva consolidació de la

institució literària catalana. Les novel·les més extenses de Dickens van trobar una col·lecció especialitzada que podia acollir-les (als títols traduïts a la «Biblioteca A tot vent» cal sumar-hi *Oliver Twist*, de Pau Romeva, 1929), i també van poder aparèixer íntegres en forma serialitzada en diaris i revistes (*Vida i aventures de Nicolau Nickleby*, de C. A. Jordana, a *La Publicitat*, 1929-1931; i *Bernabeu Rudge*, de Pau Romeva, a *El Matí* i *Esplai*, 1930 i 1932-1933); algunes obres més breus, com les dels *Christmas Books*, van ser publicades per Carles Soldevila a la «Biblioteca Univers» (*La batalla de la vida*, de C. A. Jordana, 1932; i *El grill de la llar*, de Carles Capdevila, 1933); i les publicacions periòdiques també van acollir alguns contes. Entre els interessos literaris que es projectaven llavors en el novel·lista anglès, hi havia el de rectificar la tradició del naturalisme i el de promoure una novel·la d'orientació moral cristiana, per a tots els lectors, amb humor i sentiment i amb valor exemplar. En una ciutat en transformació com Barcelona, sovint equiparada al Londres victorià, alguns dels seus temes recurrents semblaven ben actuals: l'educació dels infants, la democràcia, la sinceritat dels comportaments, la justícia social. En conjunt, aquesta recepció va representar un autèntic auge en l'interès per Dickens. Hi apareix acreditada de nou la doble condició de l'autor, alhora clàssic i popularitzable, sobretot si a les publicacions cultes s'hi sumen les adaptacions per a l'escena (d'intenció diversa: humorística o moralitzant) i l'arribada a Barcelona de les primeres adaptacions cinematogràfiques americanes en la segona meitat dels anys trenta, amb el seu ressò immediat a la premsa.

Les prohibicions que van pesar sobre el català després de la Guerra Civil van fer que durant quinze anys la recepció de Dickens fos exclusivament en espanyol, amb Barcelona actuant de nou com a centre editorial. Les primeres traduccions catalanes publicades van ser el rescat editorial del *David Copperfield* de Carner (1964) i una selecció de relats per a infants que incloïa la traducció d'*A Christmas Carol* (*Contes de Nadal*, de Montserrat Manent, 1966). Després es van publicar només reedicions de les traduccions d'abans de la guerra. No s'hi van afegir títols nous fins a la relativa normalització de la indústria editorial catalana dels anys vuitanta i noranta: *Temps difícils* (de Ramon Folch i Camarasa, 1982), *Per a llegir quan es fa fosc* (selecció de contes d'horror, de Roser Berdagué, 1984) i *Una història de dues ciutats* (de Jordi Arbonès, 1991). En època més recent, han sovintejat les reedicions al costat de les traduccions noves, algunes fins i tot d'obres que ja tenien una traducció anterior: *David Copperfield* (de Joan Sellent, 2003), *El Casalot* i *Tots els contes de Nadal* (de Xavier Pàmies, 2008 i 2009) i *Els papers pòstums del Club Pickwick* (de Miquel Casacuberta, 2012). El d'*A Christmas Carol* és un cas a part: ha estat sempre l'obra preferida en les adaptacions teatrals i musicals (ja des del *Bon Nadal, míster Scrooge!* de Xavier Regàs i Joan Capri, 1963), i la seva presència obligada en les col·leccions de narrativa infantil i juvenil n'explica la proliferació de traduccions, fins avui mateix (de Lluís Nonell, 1981; de Joan Basté i Rosalinda Manning, 1987; de Josefina Caball, 1991; de Jordi Arbonès, 1995; de Gabriel Planella, 2000; de Xavier Pàmies, 2009; de Maria Antònia Oliver, 2010; de Jesús Cortés, 2012; i de David Aliaga, 2012).

L'aspecte més interessant de la recepció catalana de Dickens en les dues últimes dècades és la qüestió de com s'han de traduir les seves novel·les, sobretot pel que fa al model de llengua literària. Les traduccions de Carner, elogiades abans i després de la guerra pel virtuosisme lingüístic i per la fidelitat a l'esperit de l'original, han estat molt reeditades i han tingut molt d'ascendent. Però alguns traductors professionals n'han denunciat l'excés d'artifici i la falta d'atenció a les particularitats estilístiques dels originals. Les traduccions més recents signifiquen la realització d'un model alternatiu, ara buscant més aviat la fidelitat idiomàtica i la naturalitat en la llengua de traducció.